

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી
વિશ્વ તરફની
ઉડાન...

 પંચ

અંક ૧૯ | ઓગસ્ટ ૨૦૧૭

દેશ તો આઝાદ થતા થઈ ગયો...
તે શું કર્યું...?
- ઉમાશંકર જોષી

અનુક્રમણિકા

સંપાદકની કલમે	2
લવ-ટૅક	3
લપડાક	6
લ્યો... લખાઈ ગઈ કવિતા	8
અસ્પર્શ્ય	10
કૃષ્ણ-ભક્તિ	11
વેંત-વાર્તા	13
આધુનિકતા નામે આંધળુકિયા	14
પેરિસ્કોપ	16
વિચાર-વંટોળ	18
ગુલાબજળ	20
Catalyst	23

સંપાદકની કલમે

યાજ્ઞિક વધાસિયા

हर शख्स दौड़ता है यहाँ भीड़ की तरफ,
फिर यह भी चाहता है, उसे रास्ता मिले।

- वसीम दहेलवी

ઓગણીસમી ઉડાન. આ અંકથી 'પંખ'ના 'એડિટર' તરીકેની જવાબદારી હું નિભાવીશ. અમે ટીપીકલ ભારેભારે ગુજરાતી શબ્દોનો ઉપયોગ કરવાને બદલે સાદી બોલચાલની ભાષામાં જ મેગેઝીન તમને પીરસ્યું છે, જેથી નવી પેઢીને પણ રસ જળવાઈ રહે. એ જ વાત કદાચ અમને બીજાથી અલગ પાડે છે. એટલે જ 'પંખ' એ સામાયિક નથી, બલ્કે 'મેગેઝીન' છે.

અમે 'પંખ'ની શરૂઆત કરી, ત્યારે અમે પણ અન્યોની જેમ 'સાહિત્ય'ની સેવા કરવાના મોટા મોટા ઉદ્દેશ સાથે કરેલી. પણ પછી સમજાયું કે, કોઈ માણસની ઔકાત જ નથી કે, એ કોઈ 'ભાષા'ની-'મા'ની સેવા કરી શકે. આપણે બસ એને 'સપોર્ટ' કરી શકીએ.

બેઝીકલી અમારી ટીમમાં બધા કોલેજ સ્ટુડન્ટ્સ હોવાથી થોડા ઉતાવળિયા છીએ. એ ઉતાવળમાં જ અમે ઘણીબધી ભૂલો કરી છે અને મેગેઝીનના હેન્ડલિંગમાં ક્યાંકને ક્યાંક અમે ઢીલા પડ્યા છીએ. પણ એમાંથી અમે ઘણું શીખ્યા પણ છીએ. એટલે હવે ભૂતકાળમાં કરેલી એ ભૂલોને સુધારીને અને તમે વાચકમિત્રોએ આપેલા સારા સલાહ-સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈને અમે 'પંખ'નું એક નવું રૂપ લઈને આવીએ છીએ. નવા ડેડીકેટેડ મેમ્બર્સને પણ એડ કર્યા છે, જે 'પંખ'ની ઉડાન વધુ ઉંચે લઈ જઈ શકે. આશા છે કે આ પગલાને પણ તમે અગાઉની જેમ જ વધાવશો અને અમને યોગ્ય સલાહ-સૂચનો આપ્યા કરશો.

ઓગસ્ટ મહિનો આખો festivals અને occasions નો month છે. 'Friendship Day', 'રક્ષાબંધન', 'નાગપંચમી', 'સ્વાતંત્ર્ય દિવસ', 'જન્માષ્ટમી', 'પતેતી' અને 'શિવરાત્રી' પછી હવે આ જ મહિનામાં 'ગણેશ-ચતુર્થી' અને 'ઋષિ-પંચમી' પણ આવશે.

આપ સૌ ઓગસ્ટને સેલીબ્રેટ કરો અને સાથે સાથે 'પંખ'ના ફેસબૂક પેજ અને આઈ.ડી. પર રેગ્યુલર થતી પોસ્ટ્સને વાંચો અને શેર કરો ને આ અંકને પણ વધુમાં વધુ મિત્રો સુધી પહોંચાડો.

કક્કાલ

ભગવાને આપણને સ્મૃતિ જુનું વેર યાદ રાખવા માટે નહીં, પણ પાનખરમાં પણ ફૂલોની સુગંધ યાદ રાખવા માટે આપી છે.

લવ ટેંક

અનંત ગોહિલ

“થોડી ક્ષણો પૂરતી હું મારામાં રહી જ નહોતી. એની આંખોએ જાણે કે મારા પર કામણ કરી નાખ્યું હતું. હું બસ એને એકીટશે જોઈ જ રહી હતી, આજુબાજુ શું ચાલે છે, હું કઈ જગ્યાએ છું, એનું ભાન પણ હું સાવ જ ભૂલી ચુકી હતી, એકદમ ફિલ્મોની માફક. મારું ધ્યાન બસ એના તરફ જ હતું.”

એ દિવસોમાં હું મારા માસીના ઘરે અમૃતસરમાં હતી. અમદાવાદમાં કામના ભરચક શિડ્યુલ વચ્ચે મને દસ દિવસનો એક અકલ્પનીય બ્રેક મળ્યો હતો. હું બહુ જ ખુશ હતી. અને જે મળી તે પહેલી ફ્લાઈટ પકડીને મારા વ્હાલા માસીને ત્યાં પહોંચી ગઈ હતી. મારી કમુમાસી મને એટલું વ્હાલ કરે કે હું નાની હતી ત્યારથી વેકેશનનો અર્થ મારા માટે કમુમાસીનું ઘર જ હતું. એમાંય આ વખતે તો હું નક્કી કરીને ગઈ હતી કે મારે આ વખતે તો વાઘા બોર્ડર જવું જ છે. આવું નક્કી કરવા પાછળનું કારણ એટલું જ કે હું દર વખતે નક્કી કરીને જાવ કે આ વખતે તો હું પાક્કું વાઘા બોર્ડર જઈને જ આવીશ, પણ દર-વર્ષે કંઈક ને કંઈક થાય અને મારે ત્યાં જવાનું રહી જ જાય. અમૃતસરથી વાઘા બોર્ડર સાવ જ નજીક, તો પણ મારે ત્યાં જવાનો મેળ જ નહોતો પડતો, પણ આ વખતે મારો નિશ્ચય મક્કમ હતો. આ વખતે તો હું ત્યાં જઈને જ રહીશ!

આ વખતે તો કારણ પણ હતું વાઘા બોર્ડર જવાનું, સ્વાતંત્ર્ય-દિન નજીક આવી રહ્યો હતો અને સ્વાતંત્ર્ય-દિનનો ઉત્સાહ ઇન્ડિયા-પાકિસ્તાનની બોર્ડરથી વધુ બીજે ક્યાં જોવા મળવાનો! અમે ત્રણ જણા ત્યાં જવા માટે તૈયાર થયા, હું મારો કઝીન જય અને અમારી એક કોમન ફ્રેન્ડ જ્હાનવી, આમ તો વાઘા બોર્ડર પર કાર્યક્રમ પાંચ- સાડા પાંચ આસપાસ શરુ થાય પણ ત્યાં લોકોનો ઘસારો એટલો હોય ને કે બપોરના ૩ વાગ્યાથી એન્ટ્રી શરુ થઈ જાય.

અમે બરાબર સવા ત્રણે ત્યાં પહોંચી ગયા, અને ખરા તડકામાં ત્યાં ગેટની પાસેની જ જગ્યા પર ગોઠવાઈ ગયા, ત્યાનું વાતાવરણ જ કંઈક અનોખું હતું, બેક-ગ્રાઉન્ડ સાઉન્ડમાં દેશભક્તિના ગીતો વાગતા હતા, મેં ઘણી-વાર આ ગીતો સાંભળ્યા હતા પણ અહિયાં બેસીને જ્યારે એ સંભળાય ત્યારે એ હૃદય સોંસરવા ઉતરી જાય, અને કોઈ માણસ કદાચ મૂંગું હોય તો પણ “ભારતમાતા કી જય” બોલ્યા વગર તો ના જ રહી શકે. અને ભારતીય હોવાનો ગર્વ તમને ત્યારે થાય જ્યારે સીમાની પેહલી પાર એક ચકલુંચ ફરકતું ના હોય અને આ બાજુ લોકો સૈનિકોની એક ઝલક મેળવવા માટે ભરબપોરે તાપમાં પૂરી શ્રદ્ધાથી બેઠા હોય, ત્યારે તમને થાય કે ભારતવર્ષમાં મારો જન્મ થઈને, ભારતે મારું ગૌરવ વધાર્યું છે તો હું પણ મારા દેશમાટે કંઈક એવું કરી છુટું કે દેશ પણ મારાથી ગર્વ લઈ શકે!

આવા કંઈ-કેટલાય વિચારો મારા મનમાં ધુમરાઈ રહ્યા હતા અને અચાનક મેં મારી ઘડિયાળ તરફ નજર કરી. મને આજે પણ બરાબર યાદ છે કે ચાર વાગીને બાવીસ મિનીટ થઈ હતી. સમય જોઈને હું જેવું ઉપરની તરફ નજર કરું છું અને ત્યાં જ મેં એમને જોયા. નખશિખ પૂર્ણ પુરુષ! પહોળા બાવડા, ભરાવદાર છાતી, આછા બદામી રંગની ચમકાર આંખો, પાથી પડેલા સહેજ બ્રાઉન કલરના કર્લી વાળ, અને એનો ચહેરો, આહા! એવું લાગે કે જાણે ચામડીનો નહીં પણ વેનીલા આઈસ્ક્રીમનો બનેલો છે, આટલો સુંદર ચહેરો કોઈ પુરુષનો મેં આજ સુધી નથી જોયો! અને સોનામાં સુગંધ ભળે એમ એના આછા ગુલાબી હોઠો પર એ મક્કમ-નિશ્ચયી મુઠ્ઠા એને ખાખી કલરનું પેન્ટ અને એના પર ટ્રેકનું વ્હાઈટ ટીશર્ટ પહેર્યું હતું. સૈનિકને હોય તેવા શૂઝ અને આખા શરીરના ઘરેણાંરૂપે એના ડાબા હાથના કાંડામાં શોભતી એ ઘડિયાળ, એ ઘડિયાળની ટીક-ટીક અને મારા હૃદયના ધબકારા અત્યારે સમાન ગતિએ ચાલી રહ્યા હતા!

મેં એને લગભગ કલાક સુધી એકીટશે, પલક ઝપકાવ્યા વગર જોયા જ હશે, જાણે કે એમનામાં જ ખોવાઈ ગઈ હતી, મને બીજું કંઈ દેખાતું જ નહોતું- હું જોવા માંગતી પણ નહોતી! અને એવામાં એમણે માઈક હાથમાં લઈને એનાઉન્સમેન્ટ ચાલુ કર્યું, એનો અવાજ! અહા! અને જાહેરાત થઈ કે બહેનો તથા નાના છોકરાઓ 'તિરંગો' હાથમાં પકડીને એ ચોકમાં રાઉન્ડ મારી શકશે અને એ સાથે જ હું જ્ઞાનવીનો હાથ પકડીને એને ત્યાં સુધી ખેંચી ગઈ. પણ ત્યાં સુધી તો ત્યાં લાંબી લાઈન થઈ ચુકી હતી. મારો વારો આવવાની રાહ જોતી હું બસ એને જ જોઈ રહી હતી. કેટલી 'કેર'થી એ તિરંગાને શાનથી અને ગર્વથી સોંપતો હતો. જાણે કે એના કોઈ પ્રિય વ્યક્તિને જ ના સોંપતો હોય! એક વાર તો એક બહેનથી ઉતાવળના કારણે એ તિરંગો પડતો-પડતો એમણે બચાવી લીધો હતો. તિરંગા પ્રત્યેનો એનો લગાવ જોઈ મને એના પ્રત્યેનો લગાવ સહેજે જ વધવા લાગ્યો હતો. હું એની નજીક આવી રહી હતી, મારા શ્વાસોચ્છવાસની ઝડપ પણ વધી રહી હતી, અને જેનો મને ઇન્ટેન્ડર હતો એ ઘડી આવી ગઈ. એણે મને તિરંગો આપ્યો, અને મારી આંગળી અનાયાસે જ એને અડી, શું સ્પર્શ હતો એનો! મારી ભીતર સુધીનું કંઈક હલી ગયું એવો એહસાસ થયો મને! આવું તો મને કદી થયું જ નહોતું, પહેલી નજરનો પ્રેમ હતો કે માત્ર પરિસ્થિતિએ સર્જેલું આકર્ષણ? મને કંઈ સમજ નહોતી આવતી. હું તો બસ એ પળમાં હતી અને એ પળમાં જ સમાઈ જવા માંગતી હતી, હંમેશને માટે!

બસ, પછી તો પરેડ શરૂ થઈ, બોર્ડર પરના ગેટ ખોલવામાં આવ્યા અને દેશ માટેની એ ખુમારી, મેં પેહલી વાર જોઈ! દેશદાઝ હોય તો કોઈ ની શું હિંમત કે આપણા દેશ સામે આંગળી પણ ચીંધે! આપણા બહાદુર જવાનોને જોઈને આપણને વિશ્વાસ આવે જ કે આ લોકો આપણી રક્ષામાં છે તો હવે આપણને કોઈ જ બીક નથી. એ પૂરું થયું ને હું બસ એને જ જોતા-જોતા બહાર નીકળી. પણ આખા રસ્તે મને એના જ વિચારો આવ્યા. એની આંખો મારી આંખોમાં વસી ગઈ હતી, હટવાનું નામ જ નહોતી લેતી. એ રાતે મને ઊંઘ પણ ના આવી, બસ મારે એને આવતીકાલે પણ જોવા જવું છે એવું મનમાં નક્કી કરી જ નાખ્યું તું મેં!

હું ખાલી ને ખાલી એને જોવા પુરા છ દિવસ સળંગ વાઘા-બોર્ડર ગઈ, અને સાતમાં દિવસે મેં એને મારા પ્રેમનો પ્રસ્તાવ મૂકી જ દીધો. મને બહુ-બધા વિચારો આવ્યા કે શું કહીશ- કેમ કહીશ- એને તો ખબર નથી તો પછી કેમ?- એ મારા વિશે શું વિચારશે અને એવું કંઈ કેટલુય...! પણ મારી ફીલિંગ્સને રોકી રાખવી અઘરી થઈ ગઈ હતી મારા માટે, એટલે એક ઊંડો શ્વાસ લીધો મેં અને કહી જ દીધું એને! અને મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે એને મારા સામે સ્મિત કર્યું! મને એમ કે એ મને હમણાં એની બાહોમાં ભરી લેશે, પણ એવું કંઈ થયું નહિ. એને મને એની કેબીનમાં વેઠટ કરવાનું કીધું અને બધા મુલાકાતીઓ ને વળાવી પછી એ મારી પાસે આવ્યો.

ખુબ જ ટૂંકા શબ્દોમાં એને મને કહેવાનું શરૂ કર્યું, “મારો પહેલો અને અંતિમ પ્રેમ મારા દેશ માટે છે. કદાચ આવું સીધું કહેલું તમને પસંદ નહિ પડે પણ, મેં મારું સર્વસ્વ દેશને આપી દીધું છે. અને એ પ્રેમમાં તમે ભાગ પડાવશો એ મને નહીં ગમે!” એ મારા પ્રપોઝલને નકારતો હતો છતાં હું એનામાં સંમોહિત થઈને એને જ સાંભળતી હતી, જાણે કે આખી ઝીંદગી માટે એને આંખોમાં ના ભરતી હોવા! એને મને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ‘ના’ કહી પણ, એની ના એ મને દિલમાં ક્યાંય ઠેસ ના પહોંચાડી, ઉલટાનું મને એમના પ્રત્યે અને સમગ્ર દેશના સૈનિકો માટે માન થઈ આવ્યું કે, જીવના જોખમે- પ્રેમના સમર્પણે- આત્માના બલિદાને પણ તેઓ આપણી રક્ષામાં છે!

એનામાં એટલી ખોવાયેલી હતી કે એનું નામ સુકાં પૂછ્યું નહોતું મેં! જતા-જતા એને મને પોતાની ‘કેપ’ ગીફ્ટ કરી અને મેં એનું નામ પૂછ્યું, જવાબ મળ્યો, “મેજર સુર્યવીરસિંહ ચૌહાણ”, અને એ હતા પણ એવા જ ને, સૂર્યની જેમ તેજાચમાન અને સિંહ સમાન વીર!

એ દિવસે હું મિશ્રિત લાગણીઓ સાથે માસીના ઘરે પહોંચી, હું ખુશ હતી કે દુઃખી એ પણ સમજ ના પડી મને. બે દિવસ પછી હું અમદાવાદ પાછી ફરી, અહીં કામના એટલા ભાર વચ્ચે પણ મને એની જ વાતો યાદ આવતી હતી.

મેં કેલેન્ડરમાં નજર કરી, બે દિવસ પછી સ્વાતંત્ર્ય દિન અને જન્માષ્ટમી જોડે આવતી હતી. મેં હાથમાં લેટરપેડ લીધું અને લખવાનું શરૂ કર્યું,

“મારા મેજર સુર્યવીરસિંહ, હા! હું તમને મારા ગણું છું એટલે આટલી છૂટ તો હું લઈશ જ! મારા એટલા વર્ષોમાં મેં તમારા જેવો પુરુષ ના જોયો છે ના કદી જોઈ શકીશ, મેં સાચા હૃદયે તમને પ્રેમ કર્યો છે, અને મને એ પણ ખબર છે કે એ પ્રેમ કરતા પણ વધુ પ્રેમ તમે આ ભારતમાતા ને કરો છો. તમે મારા જીવનમાં હોત તો હું મારી જાતને ધન્ય ગણેત, પણ ખેર, જેમ રાધાએ પોતાના ‘કૃષ્ણ’ને રોક્યો નથી એમ હું પણ તમને નહિ જ રોકું, રાધાની જેમ હું પણ સદાય તમારી થઈને જ રહીશ! મને કોઈ અપેક્ષા નથી, માત્ર એટલી જ ઈચ્છા કે તમારું તથા ભારતમાંના હર-એક સૈનિકનું સ્વાસ્થ્ય ખુબ જ સારું રહે અને દેશને તથા મને તમારા પર ગર્વ થતો રહે..!

બસ, મારા પરનો બધો ભાર મારા હર્ષાશ્રુ બનીને ઓછો થઈ રહ્યો હતો, અને હું એની યાદોમાં ઓગળી રહી હતી!

પ્રેમ-અભિષેક :

“આમ જ નિભાવે પ્રેમ ને એવા પણ હોય છે,
એવું કશું નથી કે વચન હોવું જોઈએ.”

લપડાક

મનોરી શાહ

આપણા દેશને સ્વતંત્રતા મળે ૭૦ વર્ષ થઈ ગયા- જે ભવ્ય ભૂતકાળ હતો એ હતો અને અમુક વારસો હજી પણ છે, જે ભૂલો કરી છે એ થઈ ચુકી છે અને એના પરિણામો ભોગવી ચુક્યા છીએ અથવા હજી ભોગવીશું. અત્યારની રાજકીય પરિસ્થિતિ, વિકાસ અને તકો, કથિત અને ખરેખર નોતરેલા વિનાશ વગેરે વિષે ઘણા લેખ અને નિબંધો લખાઈ ચુક્યા છે. તો આપણે શેના પર ચર્ચા કરીશું? મારું માનવું છે કે આપણે સૌ જ્ઞાન મેળવવામાં અને વહેંચવામાં બંનેમાં ધીમે-ધીમે એટલા advanced લેવલ પર પહોંચવાની કોશિશો કરવા લાગીએ છીએ કે સાવ પાયાની વસ્તુઓ ભૂલી જઈએ છીએ. મારા ઘણા પહેલાનાં લેખોમાં પણ મેં આમ બેઝીક વ્યાખ્યાઓ સમજવાનો અને સમજાવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આજે ચર્ચા કરીએ કે તમારા મારા જેવા સામાન્ય માણસો દેશ માટે શું કરી શકે અને શિક્ષણ આપણા સૌ માટે કેવો ભાગ ભજવશે?

જ્યારે પણ આપણા દેશને મહાન બનાવવાની વાત આવે ત્યારે સવા અબજની વસ્તીવાળો આપણો દેશ અચાનક કેહવા લાગે કે, “અમે નાના સામાન્ય માણસો શું કરી લેવાના?”

“સરકારકંઈ નથી કરતી. અમારે શું?”

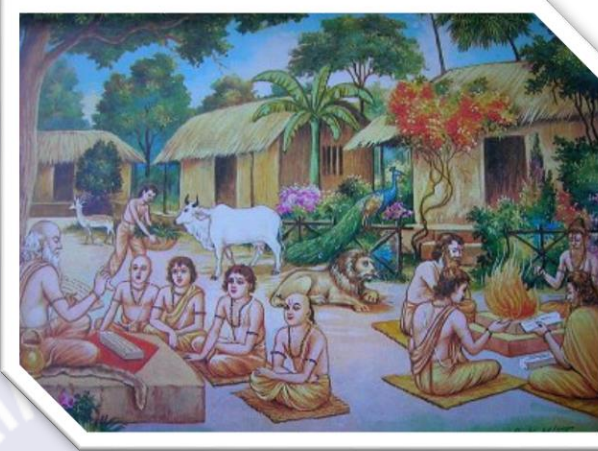
આપણા સૌનો સૌથી મોટો પ્રોબ્લેમ છે, “મારે શું?”

જ્યાં સુધી મારા ઘરઆંગણે આગ ના લાગે ત્યાં સુધી બીડી પી ને સળગતી માચીસ રસ્તા પર નાખવામાં “મારે શું?”, જ્યાં સુધી મારા કપડા ના બગડે ત્યાં સુધી રસ્તા પર જોયા વગર થુંકવામાં “મારે શું?”, જ્યાં સુધી મારી બહેન કે દીકરી પર નથી આવતું ત્યાં સુધી પાનના ગલ્લે બેસીને આવતા જતા સ્ત્રીઓ કે લોકો પર કોમેન્ટ કરવામાં “મારે શું?”, જ્યાં સુધી મારે પાણી કે શુદ્ધ હવા માટે પૈસા નથી આપવા પડતા ત્યાં સુધી વેડફવામાં અને પ્રદુષિત કરવામાં “મારે શું?”. હું વિચારું છું કે, આ “મારે શું”ની એક અમારા Facebook પેજમાં chain ચાલુ કરું જેમાં આપ સૌ વાચકો પણ પોતાના વાક્યો બનાવીને મોકલી શકો. જોઈએ તો ખરા કે આપણા સૌને માટે કઈ લીમીટ સુધી “મારે શું” acceptable છે!!

હવે વાત કરીએ શિક્ષણની. જે ભારતવર્ષ એના જ્ઞાન અને ગુરુકુળો માટે વખણાતું હતું, એને આજે એનો ચાર્મ ગુમાવી દીધો છે. પણ હજી પણ આપણા વિદ્યાર્થીઓનું ગણિત, વ્યાકરણ અને સ્પેલિંગનું અંગ્રેજીનું લેવલ, કોડીંગ, IT અને સોફ્ટવેરની સ્કીલ્સ, અને મહેનત કરવાની ક્ષમતા મોટા ભાગનાં વિકસિત દેશોનાં લોકો કરતાં સારી છે. વિદેશોમાં ઘણાં એવા ફિલ્ડ અને બીઝનેસ છે જે ભારતીયો વગર ચલાવવા અઘરાં છે. તો ‘ગેપ’ ક્યાં પડે છે?!

મારું માનવું છે કે, જે સ્કૂલ્સમાં વિષયો ભણાવાય છે, જે રીતનાં પાઠ્યપુસ્તકો વપરાય છે, એ બધું રાતો-રાત બદલવું શક્ય નથી. પણ એની સાથે સાથે બે-ત્રણ બીજા ઉપાયો જો આપણે introduce કરી શકીએ તો ક્યાંક ફાયદો થઈ શકે. એક છે, પ્રેક્ટિકલ જ્ઞાન આપવાની. હવે ‘Right to education’ અંતર્ગત આઠમાં સુધી તો કોઈને નાપાસ કરવા નહિ એવું ચાલતું આવ્યું છે (હવે જો કે એને નાબુદ કરવાની વાત ચાલે છે) તો એમાં બાળકો અને શિક્ષકો બંને એ પ્રાથમિક ભણતરને “taken for granted” કેટેગરીમાં મૂકી દીધું છે. માન્યું કે નાપાસ ના કરો અથવા સહેલાઈથી માર્ક્સ આપી દો; કેમ કે, ઘણાં ખરા કેસમાં એનો કોઈ મતલબ પણ નથી હોતો, પણ એ જ પ્રાથમિક શાળાઓમાં બાળકોને નાનાં-નાનાં પ્રોજેક્ટ અને રમતોથી શીખવીએ તો? દરેક શાળાનાં આચાર્યો માટે કે શિક્ષકો માટે પણ આવાં નાના પ્રોજેક્ટ શોધવા અને કરાવા કોઈ અઘરી વાત નથી. એના માટે કોઈ સરકારી યોજનાની મને તો જરૂર નથી લાગતી.

બીજું ખુબ મહત્વનું મારા મતે છે સાચી ભાવના કેળવવાનું. દેશને પોતાના પ્રિયજનોની લીસ્ટમાં પાછળ મુકવાનાં આપણા વલણને બદલવાની જરૂર છે. બાળપણથી જ દેશદાઝ, બીજાની મદદ અને પહેલાં સારું જોવાનું કે શેર કરવાનું શીખવાડવાની. આનાં માટે વાર્તાઓ, એક્ટીવીટી, અને પ્રોજેક્ટનો સહારો તો લઈ જ શકાય, પણ આપણે સૌ એક કામ કરી શકીએ અને એ છે આપણા આચરણ દ્વારા સંદેશો પ્રસરાવવાનું. આપણે એવું માની લઈએ છીએ કે આપણે કોઈને impact નથી કરી શકતા, ખરેખર તો જરૂર હોય છે એક વખત શરૂ કરવાની, આપોઆપ જો આપનું કામ સારું અને સાચું હશે તો લોકો જોડાતાં જશે. કેમ ના આપણે દેશને પેહલા મુકીએ? કયરો ના ફેંકવો, જાહેર પ્રોપર્ટીને જાળવવી (ટ્રેનમાંથી હેન્ડ-વોશ ચોરી જવા કે 'તેજસ'નો કાય તૂટે છે કે નહિ એ કાય તોડીને ચેક કરવું વગેરે ના કરીએ એમ!!) અને બીજું કઈ નહિ તો કેમ ના કોઈને મદદ કરવામાં આગળ આવીએ? અરે આમાંનું કઈ ના કરી શકીએ તો ખાલી કોઈનું ખરાબ ના બોલીએ તો? અથવા કોઈ નાની વસ્તુ પણ સારી થતી હોય તો એને નોટીસ કરીને બીજા વ્યક્તિને કહીએ અને જે સારું કામ કરી રહ્યું છે એનો ઉત્સાહ વધારીએ તો?!

આજ નો છેલ્લો સુઝાવ મારા મતે છે કામ કરવાનાં ઉદ્દેશનો. ભારત અત્યારે પ્રગતિનાં પંથે છે. આપણી આગળ ભરપૂર તકો છે. તમારા મારા જેવા યુવાનો જેમને ડીગ્રી મેળવી છે અથવા મળવાની છે અને નોકરી કરવાની ઈચ્છા નથી અથવા મળતી નથી. (Of course, સરકારની જવાબદારી છે કે આપણા માટે નોકરીઓ ઉભી કરે.) પણ નોકરી જ કેમ? આજનાં નવયુવાનો પાસે ખુબ નવા આઈડિયા છે, સરકાર પણ "સ્ટાર્ટ-અપ" અને "ઇનોવેશન"ને સપોર્ટ કરવા તૈયાર છે. તો આપણે કેક નવું અને સારું શરૂ કરીએ તો?! પણ હા, પહેલાંથી એ જ ઉદ્યોગ-સાહસિકો નામ બનાવી શક્યા છે, જેમનો ઉદ્દેશ ખાલી પૈસા કમાવાનો નથી રહ્યો. જ્યારે પણ કોઈ પણ કામ શરૂ કરીએ-ફક્ત સ્ટાર્ટ-અપની વાત નથી, જીવનમાં કોઈ પણ જવાબદારી ઉપાડીએ, ત્યારે આપણે સૌએ યાદ રાખવાનું છે કે, "intention matters". આપણો ઉદ્દેશ લોકો સુધી પહોંચવાનો, એમની મદદ કરવાનો હશે તો પૈસા કમાવા કઈ અધરા નથી. તો કેમ ના બાળકોને અત્યારથી શીખવાડીએ કે જીવનમાં ઉદ્દેશ સાચા, સારા અને ઊંચા રાખવા?

P.S.: આ ખાલી પ્રાથમિક શિક્ષણ કે બાળકો માટે નથી. આપણા સૌની વાત છે. કારણકે શીખવાની અને સુધારવાની કોઈ ઉંમર નથી હોતી.

લ્યો... લખાઈ ગઈ કવિતા

પારુલ પર્માર

મન મુજબ મ્હોરી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો,
ફેમને તોડી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

જીભ મારી, શબ્દ મારા, હું ગમે તે કહી શકું,
આ બધું બોલી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

હોય કાંટાળો ભલે પણ એક પીંછુ મોરનું,
તાજમાં ખોંસી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

લાશને લઈ આવતી ને લઈ જતી પેલી તરફ,
(એ) ટ્રેનને રોકી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

પાંજરુ તોડો પરંતુ મૂળ મુદ્દો એટલો,
પંડને શોધી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

રાજરાણી પદ ભૂલીને કાનજીનાં નામની,
કામળી ઓઢી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

હસ્તરેખાને વળોટી મન પડે તે સ્થાન પર,
એકલા પ્હોંચી શકો છો, તો તમે આઝાદ છો.

આ બુદ્ધ, શ્યામ, રાઘવ, પયંગબરોનું ભારત,
કંઠે ગરલ સમાવેલા શંકરોનું ભારત.

એ હાથ જો લગાડે માટી ચ થાય સોનુ
એવા અજબ ગજબના કિમિયાગરોનું ભારત.

આવો ફરીથી આવો ગાંધી, સુભાષ, નહેરુ,
ખાડે ગયું છે લુચ્યા સૌદાગરોનું ભારત.

ભાંગી પડે, ના ભાગે કે હાર ના સ્વીકારે,
પર્વત સમા અડીખમ ધુરંધરોનું ભારત.

ગીતા કે ગ્રંથસાહિબ, યાહે પઢી લો આયત, છે
એકતાનું આશિક ગિરિજાધરોનું ભારત.

લ્યો... લખાઈ ગઈ કવિતા

પારુલ ખખ્ખર

ગોકુળથી સંદેશો આવ્યાનું જાણીને મોરપીચ્છે ખોંખારા બાધા,
મોઢું મચકોડીને વાંસલડી બોલી કે નક્કી આ નવરીધૂપ રાધા.

ગુલ્લાબી કાગળમાં ઝાંકીને જોયું તો બીડ્યો'તો મુંગો સન્નાટો
પટરાણી બોલ્યા કે ગર્વીલી રાધાને લઈ ગઈ છે હુશિયારી આંટો
અધરી આ ભાષાના જાણતલ શોધો કે આપણે તો ભાષાના વાંધા
મોઢું મચકોડીને વાંસલડી બોલી કે અધરી આ નવરીધૂપ રાધા.

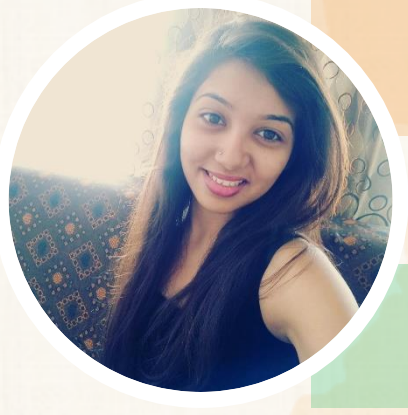
માથું ધૂણાવીને ઓધવ વિચારે કે હું ચે છું મૂરખનો જામ,
કાનાને સોંપી દઉં એની અમાનત, શું રખડાવું ઠેરઠેર આમ !
મૂછોમાં મલક્યા કે કોરાકટ કાગળનો શું રે જવાબ દઈશ માધા?
મોઢું મચકોડીને વાંસલડી બોલી જા..લેતી જા નવરીધૂપ રાધા.

હેયે અડાડીને , રોકીને શ્વાસ પછી કાનાએ કાગળને ખોલ્યો,
આ બાજુ આંખે ન પૂછ્યો સવાલ અને એ બાજુ કાગળ ન બોલ્યો
આંખો લૂછીને હરિ હળવેથી બોલ્યા કે મારે તો રડવાની બાધા
મોઢું મચકોડીને વાંસલડી બોલી કે નકટી આ નવરીધૂપ રાધા.

અસ્પર્શ

મીરા જોશી

To,

હૃદયમાં અકબંધ એક ભાવને.

બારીની પાસેના ટેબલ પર પડેલા કાગળ ઉપર લખેલું આ સંબોધન હું જોઈ રહી છું. હાથમાં કલમ છે, બહાર વરસાદ ધીમે ધીમે શરૂ થઈ રહ્યો છે. ટેબલ પર પડેલી ચાની વરાળ ઠંડી હવામાં મને હૂંફાળી ગરમી આપી રહી છે.

તને થતું હશે, તને લખાતા પત્રમાં તારું સંબોધન પ્રિય કે વ્હાલા એવું કેમ નહિ? વરસાદની ટાઢકમાં ગરમ ચાની ઉડતી વરાળમાંથી મળતી ગરમ હૂંફ જેવી જ તારી મારી સાથેની લાગણી છે. તારા માટે જે ભાવ છે એ આ હૂંફ જેવો છે. કોઈ પ્રિય હોય, અને થોડી ક્ષણો માટે તેનાથી નારાજ થઈ જઈએ છતાં એના માટે પ્રિય જ લખવું પડે! પણ એક ભાવ ક્યારેય અપ્રિય ન થઈ શકે. સાચું કહું, આ ભાવ મારા શરીર માટે 'જિંદગી' છે. જાણે કે તારા સુધી પહોંચતી આ એક જ લાગણીથી હૃદય શ્વાસ લે છે અને મને જીવાડે છે.

જાણું છું તું હસવાનો જ છે.. અને તને હસતો જોઈને મને મિશ્ર લાગણી થશે. કંઈક અંશે એવી કે તું મને સમજતો નથી, અને કંઈક અંશે એવી કે તું બધું જ જાણે છે, મારા શબ્દોમાં રહેલી લાગણી, સંવેદના, પ્રેમ.. બધું જ.. પણ આપણી વચ્ચે સંવેદનાનું આવું ગાંભીર્ય ના પ્રવેશ માટે તું હસી પડે છે. તું કંઈ કહેતો નથી. પણ એ ભાવ હું તારી આંખોમાં જોઈ લઉં છું. તારી હસતી આંખો, અને તારો અવાજ આ બંને મને તારામાં વધુને વધુ ડૂબાડતા જાય છે. કહે તારામાં ખોવાયેલું અસ્તિત્વ કઈ રીતે તારા હાસ્યમાં શામિલ થઈ શકે?

તું મારા ચહેરાને જોઈને હસતો હોઈશ અને હું દૂર ક્ષિતિજમાં અદ્રશ્ય થતાં સુરજને જોતી રહીશ.. જાણે તારી સાથેની આ ક્ષણને દૂર આકાશમાં સુરજ તળે વિલીન થતી જોઈ રહું છું. આપણી વચ્ચે સંવેદનાનું મૌન છલકાય છે.. અને તું હળવેકથી મારો હાથ તારા હાથમાં લઈશ. મારી આંખો અને તારી આંખો વચ્ચે કંઈક વાત થશે અને.. તારી હથેળીમાં પકડેલો મારો હાથ સહેજ દબાશે.. કંઈક દૂર જતું દેખાશે, અને કોઈક હકીકત વધુ નજીક આવતી દેખાશે. ત્યારે તું મને તારી છાતીમાં સમાવી લેશે. અને આપણે પ્રેમને, સંવેદનાને, લાગણીને ત્યાં જ એ જ જગ્યાએ રખડતી મૂકીને પોતપોતાની અલગ દિશામાં કમને વહી જશું.

આજે બે વર્ષ પૂરા થયાં. તારો અને મારો હાથ છૂટ્યો એ ક્ષણને. પણ લાગે છે જાણે આ વર્ષોની એકેએક ક્ષણમાં અસંખ્ય વાર મેં ખુબ જ નજીકથી તારી આંખોમાં જોઈ લીધું. તારી હસતી આંખો, રાતના મૌન અંધકારમાં મારી આસપાસ ધૂમરાતો તારો અવાજ પકડવાની કોશિશ કરું છું.

વરસાદ વધી ગયો છે, બારીમાંથી આવતી વાહટ કાગળમાં કોતરાયેલી આ લાગણીઓને ભીંજવે છે કે તને ભીંજવે છે!? જાણું છું, તને ભીંજવું ગમતું નથી.. અને મને ખુબ ગમે છે. બારી બંધ કરી દઉં છું. એક ઘૂંટ માટે બનાવાતી તને પ્રિય ચા પણ ઠંડી થઈ ગઈ છે. વરસાદ મને બોલાવે છે. યાદો પર થોડી મોસમની વાહટ ફેરવી લઉં, ફરી તને પામવાની શોધમાં!

કૃષ્ણ-ભક્તિ

કિશોર વ્યાસ

“ભક્તિ રે કરવી જેણે, રાંક થઈને રહેવું પાનબાઈ.

ભલે ને ભાંગી પડે બ્રહ્માંડ જી....”

ભક્તિ કોણ કરી શકે? જેને ભક્તિ કરવી હોય એણે તો રાંક થઈને રહેવું પડે. બીજું એ કે, કાનુડાના વાદે ના ચડાય. એ તો સમગ્ર બ્રહ્માંડનો ધણી ને આપણે તો ખાવાના પણ વાંધા. કવિ શ્રી કૃષ્ણ દેવેએ શ્રી કૃષ્ણને ઠપકો આપતા સરસ લખ્યું છે કે,

“ગોકુળના કૃષ્ણને તો વાંસળીના સૂર,
વળી યમુનાના પૂર,
અને ઉપરથી ગોપીઓને રાધા;
અહીં મારે તો જીવવાના વાંધા.”

જ્યાં જીવવાના વાંધા હોય, ત્યાં જ ભક્તિ થઈ શકે અને તો જ ભક્તિની સમૃદ્ધિ આવી શકે. ‘રાંક’ એટલે ગરીબ નહી, ‘રાંક’ એટલે વિનમ્ર. શામળિયાને એનો ભક્ત રાંક હોય એ ગમે. આંખ મિલાવીને વંદન નહી, પણ મસ્તક નમાવીને વંદન કરો, તો શામળિયામાં સળવળે સ્પંદન. જો કે શામળિયાને ઠપકો આપવાની પણ એક અલગ મજા છે. કૃષ્ણ દેવે આગળ લખે છે કે,

“પૂરેલાં ચીર એમાં માર્યો શું મીર?
એનું કારણ એ રાજાની રાણી.
નજરે ના કેમ ચડી આછેરા જીવતરની,
માંડેલી આમ ખેંચતાણી?
ખેંચાતા ખેંચાતા ટાંકા તૂટે ને,
વળી દોરા ખૂટે, ને તોય,
કરવાના રોજ રોજ સાંધા?
અહીં મારે તો જીવવાના વાંધા.”

આવું પણ ગમે શ્રીકૃષ્ણને. કારણ કે, આ ઠપકો જાણે રાધાએ આપ્યો હોય, એવું એ અનુભવે. શ્રીકૃષ્ણની એ અદ્ભૂત શક્તિ છે કે, એ પોતાની એશ્વર્ય સ્વરૂપને ભૂલીને સામાન્ય બની શકે છે. શરત એટલી કે, ભક્ત પોતે પોતાનાં સ્થિતિ-સ્વરૂપ વીસરી શકવો જોઈએ. એ નરસિંહ મહેતા માટે શાહુકાર બનીને હૂંડી પણ સ્વીકારે અને રાધા માટે રાસ પણ રમી જાણે! કૃષ્ણની ભક્તિ કરતા પહેલા એમને ઓળખવા પડે. જેના એક શ્વાસમાત્રથી અનંત કોટી બ્રહ્માંડ શ્વાસ લઈ શકે છે, એ ભગવાન વિષ્ણુના સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણની લીલા બધે અલગઅલગ છે. ગોકુળમાં બાળલીલા-માધુરી, મથુરામાં સ્વરૂપ-માધુરી, વૃંદાવનમાં વેણુ-માધુરી અને દ્વારિકામાં પ્રેમ-માધુરી. એ બહુ-સ્વરૂપા હતા, એટલે જ ભક્તો એમની પાછળ આજે પણ ગાંડા છે.

કયા કૃષ્ણને ભજીશું? ગોકુળ-મથુરાના ગોપીઓના ગોપ અને ગાયોના ગોવાળ; મધુવન-વૃંદાવનના રાધાના પ્રિયતમ; મહાભારતમાં યુદ્ધની વિષ્ટિ કરવા જતા કૃષ્ણ, અર્જુનને 'શ્રીમદ્ ભગવદગીતા સમજાવતા કૃષ્ણ કે પછી નરસિંહ અને મીરાંએ ભજેલા કૃષ્ણ?! આપણા અંતઃકરણમાં સંવેદનાઓ રૂપે જે ધબકે છે, એ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે અને કૃષ્ણમાં જે સંવેદના રૂપે ધબકે છે, એ રાધા છે. ને એટલે જ કૃષ્ણ સુધી પહોંચવા માટે રાધાજીને ઓળખવા અને સમજવા પડે. કૃષ્ણ સાથે રાધાનું પણ સ્મરણ કરીએ તો, એ સ્મરણ કૃષ્ણભક્તિમાં ફેરવાઈ જાય છે.

રાધિકાના અસ્તિત્વમાં જ પરમાત્મા હતા. રાધિકા જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ સાથે શાસ્ત્રાર્થમાં જીત્યા, ત્યારે તેમની માગણીથી કૃષ્ણએ રાસલીલા રચી. બધી ગોપીઓ સાથે એક-એક કૃષ્ણ અને બરાબર વયમાં રાધા-કૃષ્ણ. રાધા સાથે અલૌકિક રાસ રચી રહેલા કૃષ્ણ વાંસળી વગાડતા વગાડતા મલકાઈને રાધાનો હાથ ગ્રહી લે, એમની પર ઢળી પણ પડે.

કેટલું અદ્ભુત! એક દિવ્ય તત્વ તરીકે આઠમની અંધારી રાત્રે અવતરે અને રાખનાં બનેલાં આપણા જેવાં રમકડાં સાથે સીધો સંબંધ રાખે! યુદ્ધના મેદાનમાં અર્જુનને ગીતાજ્ઞાન આપી સમજાવે કે, "પ્રત્યેકના અંતઃકરણમાં હું જ બેઠો છું. આ પ્રત્યેક જીવ એ મારો અંશ છે. હું અણુથી પણ સુક્ષ્મ અને વિરાટથી પણ મોટો છું."

એ જ એક માત્ર અવતારી હતા, જેમણે બિંદાસ કહેલું કે, "હું જ ધર્મ છું. બીજું બધું છોડી દો. માત્ર મારું રક્ષણ સ્વીકારો. બ્રહ્મ, પરમાત્મા અને ભગવાન- બધા સ્વરૂપો મારા જ છે. બ્રહ્મ અવ્યક્ત-અદ્રશ્ય શક્તિરૂપે વ્યાપ્ત છે, જ્યારે હું તો મારા નામ, રૂપ, ગુણ, લીલા અને ધામ સાથે વ્યાપ્ત છું. હું જ વિષ્ણુ-નારાયણ છું."

કેવા કેવા રૂપ ધર્યાં શ્રીકૃષ્ણએ! એ રાસમાં રાધાજી માનના અધિકારી બન્યા અને ગોપીઓમાં મદ પેદા થયો. એજ રાસ ભક્ત નરસિંહ મહેતાને ભગવાને બતાવ્યો. મશાલનો અગ્નિ હાથ બાળતો રહ્યો, ત્યાં સુધી ભક્ત ભગવાનની લીલા જોવામાં મસ્ત થઈ ગયા હતા! એ બની શક્યાં હતા શ્રીકૃષ્ણના અનન્ય ભક્ત. ને આમેય શ્રીકૃષ્ણના આવા દિવ્ય સ્વરૂપને જોવાનો મોહ કોને ના હોય?!

કૃષ્ણ સ્મરણમાં ભક્ત અને ભક્તકવિ મીરાંને તો કેમ કરી ભૂલાય? મીરાંને શ્રીકૃષ્ણ સિવાય કોઈમાં મોહ નહોતો. રાજરાણી હતી પણ એ ભગવાનની દાસી બની ગઈ. એમની ભક્તિ જ શક્તિ બનીને રહી. કવિ મહેશ શાહે મીરાં માટે બહુ સુંદર બોલ લખ્યા છે કે,

“સપને આવો શ્યામજી, સ્વરૂપ શક્તિ ખેલ,
લોચન દોજો આપનાં, દર્શન કરું સુમેળ”

એણે પોતાના પતિ અને મેવાડના રાજાને પણ કહી દીધું છે કે,

“છોટી છોટી બાત હવે મૂકો રાણાજી,
અમે કરશું મોહનની પંચાત!
મારે મેવાડ શું કે વનરાવન, સોમનાથ,
સાંવરો મળે એની વાટ!”

શ્રીકૃષ્ણ પોતાની પરમભક્ત, સેવિકા મીરાંને વહેલી સવારે ઉઠાડે, ને રાત પડે માથે હાથ દઈ સુવડાવે! આવી ભક્તિ પ્રભુ સૌને આપે!

“ઝનનન ઝનનન બજી રહે
હૃદયના મંજીરા,
મન બની રહે બસ મીરાં!”

વેંત-વાર્તા

યાજ્ઞિક વધાસિયા

કાનુડો

“મમ્મી, મમ્મી. મારે એ મારી ફ્લુટ જોતી જ છે. મને શોધી જ આપ...” ચાર વર્ષના કિશોરે રડતા-રડતા જીદ કરી.

“અત્યારે અમારે મોડું થાય છે. આવીને શોધી આપીશ. કોણ જાણે, ક્યાંય પડી હશે... ચલો મમ્મીજી. હું રેડી થઈ ગઈ છું ને મીઠાઈઓ પણ તૈયાર છે. હવેલીએ કાઢાને ભોગ ચડાવી આવીએ... અરે શંભુભાઈ; આ કિશનું ધ્યાન રાખજો. અમે આવીએ થોડીવારમાં...”

દર્શના એક હાથમાં બાસ્કેટ અને બીજા હાથમાં કારની ચાવી લઈને પાર્કિંગમાં આવી, ત્યારે હવેલીમાં બેઠો-બેઠો કાનુડો એના ઘરમાં રહેલા કાનુડા પર હસતો રહ્યો.

આધુનિકતાના નામે

આંધળુક્રિયા!

નિકેતા વ્યાસ

આપણી આજની યુવા પેઢી આધુનિકતાને વગર વિચાર્યે અપનાવે છે. અનુકરણ અને તે પણ નાથ વગરનાં ઘોડાની જેમ, પછી ક્યાં જઈને અટકે? એક સમય હતો, કે જ્યારે ઘરમાં વડીલના આવવાનો સમય થાય ત્યારે ઘરના બાળકો સહિત સૌ ઘરમાં હોય, સંધ્યાકાળ-વાળુના સમયે તો ખાસ! ઘરની દીકરીઓને સુચના હોય કે અમુક સમયે બહેનપણી કે પાડોશીના ઘરે પણ ગઈ હોય તો ઘરે પરત ફરવું પડતું. એવું નહોતું કે વિશ્વાસ નહોતો, પણ વહુ દીકરીઓ ની સલામતીની ચિંતા હતી. કારણકે એ સમયે રસ્તા પર લાઈટની વ્યવસ્થા હોય કે ના પણ હોય! ઘરના અન્ય સભ્યોને પણ આ લાગુ પડતું. આ સમયે આખા દિવસ દરમિયાનમાં શું થયું એની ચર્ચા પણ થતી, જેથી કુટુંબમાં વડીલોને કોણ શું કરે છે ની આગવી માહિતી રહેતી અને એ પ્રમાણે સલાહ સૂચનો અપાતા અને એનું પાલન પણ થતું.

ધીમેધીમે જમાનો બદલાતો ગયો તેમ તેમ આ કૌટુંબિક વ્યવસ્થામાં ફેરફારો આવવા લાગ્યાં. પોતપોતાની જરૂરિયાત પ્રમાણે કુટુંબીઓ અલગ પડવા લાગ્યાં અને નિયમો પણ. જ્યાં પાડોશીને જોઈને પણ સિગારેટ કે પાનના ગલ્લા પાસેથી નીચી મૂંડીએ સરકી જતાં હતાં, એ યુવા પેઢી હવે આરામથી મોજશોખની વસ્તુઓ ખરીદતી હતી. અને વડીલવર્ગ ફક્ત અને ફક્ત નિ:સાસા નાંખી તમાશો જોતાં. નીચી મૂંડીએ ચાલીને જવાનો વારો હવે એમનો છે. પાન, સિગારેટ, પડીકી...વગેરે અને થોડા પૈસાદાર નબીરા વગ વાપરી દારૂ-જુગારની વ્યવસ્થા છાનાછપના કરતાં. ત્યાં વળી બોલીવુડમાં પણ પરિવર્તન આવ્યું. કપડાંથી માંડીને પારિવારિક મૂલ્યાંકનનું ચિત્રણ જ અલગ બતાડવામાં આવ્યું.

કંઈક અલગ હતું બધાં માટે. પશ્ચિમ સંસ્કૃતિ ના નામે ચડાવી સહુ અનુકરણે ચડ્યાં. અંકુશ વગરનાં હરાયા પશુને તમે ખુલ્લા મેદાનમાં છોડી દો, ને જે હાલત થાય..બસ એ જ હાલત! સાંજ પડે ભેગાં મળી એક રસોડે જમણની જગ્યા લારી અને રેસ્ટોરન્ટની ખાણીપીણીએ લીધાં. ક્લાસીસ અને ટ્યુશનના નામે બાળકો ઘરની બહાર રહેવા માંડ્યા છે. મોજશોખને પહોંચી વળવા હવે બે પગની જગ્યાએ ચાર પગ બહાર નીકળતાં થયાં હોવાથી ઘર, બાળકો, અને સંસ્કાર ઉપર અસર પડવા માંડી છે. અવળી અસર!

જમાનો જેમ જેમ બદલાતો જાય છે તેમ તેમ કુટેવો અને કુછંદતા પણ માઝા મુકી છે. સરેઆમ હવે યુવા પેઢી ન આપનાવા જેવી આદતોનો શિકાર બનતી જાય છે. આપણું સોશિયલ મીડિયા અને ફિલ્મી જગત આને માટે મહદ અંશે જવાબદાર હશે; પણ કંઈક અંશે પત્રકારત્વ પણ જવાબદાર તો છે જ. કચકડાની (ફિલ્મી) દુનિયામાં બેફામ દારૂ પીતા કે અન્ય નશો કરતાં પાત્રો હવે બેજોજક બતાડવામાં આવે છે. સ્ટોરીલાઈનના નામે કદાચ મુવીઝ માં ગુનો કઈ રીતે કરવો કે થતો હશે તે દર્શાવામાં આવે છે. એક ગીતમાં અનેક સ્થળોએ સહેલગાહે જતાં મુવીના પાત્રોને જોઈ મન વિચલિત થાય એમાં નવાઈ નથી જ. કપડાં થી માંડી ઘરેણાં, ઘરવખરી, રહેણીકરણી દરેક વસ્તુઓમાં અનુકરણ કરવું અમાનવ્ય સ્વભાવ થઈ ગયો છે. વગવાળો વર્ગ તો કદાચિત શોખ પુરા કરી શકે. મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગ પછી પોતાના શોખ પુરા કરવા અન્ય રસ્તા અપનાવે. અહિ આપણું પત્રકારિત્વ ઉણું ઉતરે છે મારા મતે! યુવા વર્ગને, જનતાને સાચો માર્ગ કે સચોટ માહિતી પૂરી પાડવાની જગ્યાએ ઘણી વખત પ્રલોભનો દર્શાવતી માહિતી કે સમાચાર રંગીન ચિત્રો સાથે છાપી ગેરમાર્ગે દોરે છે. છે; હજુ પણ એવા છાપા કે પત્રકારો છે, જે યુવાનો કે અન્ય પેઢીને આ બહુરંગીન દુનિયાના અન્ય પાંખીયા જે કદરૂપા છે તે સમાજ સામે લાવવા પ્રયત્નશીલ છે, પણ સાવ મુઠ્ઠીભર રહી ગયાં છે.

હમણાં હમણાં થી નવો 'ટ્રેન્ડ' ઉમેરાયો છે ડ્રગ્સ ની સાથે સાથે તે હવે 'બોડી પીયર્સિંગ' અને 'બોડી ટેટુઝ'! ફિલ્મોમાં, ટીવીમાં અને કોઈ મેગેઝીનની એડવરટાઈઝમાં હવે આ કોમન જોવા મળે છે. અને એથી કરીને આમ પ્રજા પણ વગર વિચાર્યે આંધળું અનુકરણ કરે છે. ફેશનના નામે સ્વચ્છંદી!

છુંદણા આપણા દેશની પણ ગરિમા છે. એનો પણ એક ઇતિહાસ છે. ફક્ત મેળામાં જઈને પ્રેમીઓ એકબીજાના નામ કોતરાવે એ પૂરતો નહિ! અલગ અલગ કસ્બા અને ગામના લોક છુંદણાની ભાતથી ઓળખાતા. જમીનદાર, એમના પરિવાર ને અમુક જાતના છુંદણા મળતાં, જ્યારે એમની નીચે કામ કરતા કે અન્ય વગવાળા લોકને અન્ય ભાત. રક્ષકો અને સંત્રીઓને મોટી અને આકરી દેખાવવાળી ભાત આપવામાં આવતી, જેથી એમની બીક અને ધાક લોકોમાં રહે (જેમ અન્ય દેશોમાં ગેંગ મેમ્બર માં હોય છે તેમ). બોડી પીયર્સ નો પણ ઇતિહાસ છે. પરણેલ સ્ત્રી કાનની ધારે કોચાવી શક્તી જ્યારે કુંવારીકા ફક્ત કાનની બુટ પર. નાકની નથડીનો પણ આપણા દેશમાં પ્રાંતે પ્રાંતે જુદો ઇતિહાસ છે. હવે તો જાણે ફેશન થઈ ગઈ છે. બસ... કોચાવી નાખો. લુપ્ત થઈ ગયો એની પાછળનો ઇતિહાસ અને સાચા કારણો.

વડીલવર્ગ પણ હવે હાથ પર હાથ ધરી જે થાય છે તે જોયા કરે છે ...શું કરે? કદાચ એમણે પણ તો દળદાર ઇતિહાસ જાણવાનો પ્રયત્ન નથી કર્યો!? આપણે બધાં જ જવાબદાર છીએ. સ્કૂલોમાં કે ઘરમાં આપણે સહેલાઈથી આપણાં બાળકો સાથે વાતચીત હજુ પણ કરી શકતાં નથી આ બાબતે. પછી એ સેક્સ-એજ્યુકેશન હોય, ડ્રગ્સ હોય, સામાન્ય જીવનના પ્રશ્નો સુલાજવા માટેની વાત હોય, કે પોલીટીક્સ હોય; આપણા ડાઈનીંગ ટેબલ પર કે ફેમિલીરૂમના સોફા પર ક્યારેય આ વાતચીતનો દોર સંભવ જ નથી. યા તો બધું ગુપ્ત અથવા તો 'તને આમાં કંઈ ખબર નાં પડે!' નું બ્રહ્મવાક્ય સંભળાય. કેમ?! મોટા થઈ રહેલ બાળકોનાં તંદુરસ્ત મગજમાં હજારો સવાલો ધુમરાયા કરતા હશે. વડીલોની પહેલી ફરજ છે કે જ્ઞાન ઘરમાંથી મળે અને નહિ કે બહારથી? બહારથી મેળવેલું જ્ઞાન હાનિકારક પણ હોઈ શકે! ગેરમાર્ગે પણ દોરી શકે! પાન-પડીકી-દારૂ-જુગાર-ડ્રગ્સ... હા, કશુંક તમે પણ તમારી યુવાનીમાં કર્યું હશે કરતા હશે હજુ પણ. સાચી હકીકત જણાવો તમારા બાળકોને, ફાયદા નુકશાનથી એમને વાકેફ કરો. તમે પણ પોતે એ પરિસ્થિતિમાંથી પસાર તો થઈ જ રહ્યાં હશેને? તો શું તમે પોતે તમારા બાળકોને એ જ હાડમારીમાંથી પસાર થવા દેશો? આજ ના આધુનિક યુગમાં સાચી માહિતી નેટ દ્વારા પણ ઉપલબ્ધ છે. તો પૂરી પાડો. ઘરમાં જ વાતારણ એવું ઉભું કરો કે યુવાવર્ગ આવી બદીઓમાં ફસાઈને પોતાનું જીવન બરબાદ ના કરે. ટેટુ કરાવો, પણ સાથેસાથે એની પાછળનો ઇતિહાસ પણ જાણો. એવું ના બને કે જે ડીઝાઈન તમે પસંદ કરી છે, તે આગળ જતાં તમને પસ્તાવો કરાવે તથા જગ્યા પણ એવી પસંદ કરો કે ઉડીને આંખે ના વળગે. આગળ જતાં તમે જોબ લેશો. યાદ રાખો. ઘણી એવી નોકરીની જગ્યાઓ હશે જે આવી વસ્તુઓને નજરમાં રાખશે. ટેટુ કરેલાઓ પર અમુક સમય સુધી બ્લડ ડોનેટ કરવાની પણ પાબંદી છે, ખબર છે? ખાસ કરીને યુવતીઓને વિનંતી કે અત્યારે યુવાનીના આવેશમાં તમે કરાવી તો લેશો. વિવાહના બંધનમાં હજુ તમે નથી બંધાયા અને હજુ આપણો સમાજ એટલો આગળ નથી વધ્યો. સ્ત્રીમિત્ર ટેટુ વાળી ચાલશે પણ પત્ની નહિ! માટે સમજી વિચારીને પગલાં ભરશો. હજુ પણ પીઠ પાછળ વાત કરતાં ટોળા જોયા છે મેં સ્વાનુભવ. ડ્રગ્સ માટે તો જાહેર વિનંતી કે ઝેરના પારખાં ના હોય. ફિલ્મોમાં બતાવે છે એટલું સહેલું નથી. લત લાગ્યાં પછીની દશા પહેલા જોઈ આવજો. આંધળું અનુકરણ હમેશા ખાડામાં પાડે છે.

સોશિયલ મીડિયાની ફરજ બને છે કે અવેરનેસ લાવે આ બાબતે. શા માટે જે સમાજ ને ખોખલું બનાવે છે એ ઝેર ને વધારે ફેલાવવામાં મદદ કરવી?

અસ્તુ !

પેરિસ્કોપ

યાજ્ઞિક વધાસિયા

ફિલ્મો અને દેશભક્તિ

આપણો પ્રોબ્લેમ એ છે કે, આપણે બધી વાતોને દેશભક્તિ સાથે જોડી દઈએ છીએ. યાદનીઝ વસ્તુઓ ના વાપરીને ચીન તરફ વિરોધ નોંધાવી આપણે દેશભક્તિ બતાવી શકીએ છીએ અને ‘પતંજલિ’ પ્રોડક્ટ્સ વાપરીને આપણે મોટા દેશભક્ત હોવાનો દેખાવ પણ કરી શકીએ છીએ!

દેશભક્તિ આપણા ખૂનમાં નથી. એતો આપણે કપડાંની જેમ પહેરીએ છીએ, ખાલી બહારના લોકોને દેખાય એટલે. એને આપણે સાપની કાંચળીની જેમ ગમે ત્યારે ઉતારી પણ નાખીએ છીએ. આપણી દેશભક્તિનો રંગ કાર્યોડાના રંગની જેમ બદલતો પણ રહે છે. નવાઈની વાત એ છે કે, દેશભક્તિ ક્યારે ચડી અને ક્યારે ઉતરી એ ખુદ આપણને જ ખબર હોતી નથી અથવા તો ખબર હોય છે, તોય આપણે ઇગ્નોર કરી દઈએ છીએ. જ્યારે કોઈ રોડ પર કચરો ફેંકે, ત્યારે ‘સ્વચ્છ ભારત મિશન’ના બ્રાંડ એમ્બેસેડરની જેમ આપણે એ કચરો ઉઠાવીને દુર રહેલી કચરાપેટી સુધી પહોંચાડી દઈએ છીએ, પણ સાથે-સાથે ક્યારેક રોડ પર પાન ખાઈને થૂંકી પણ દઈએ છીએ. સચ મે... મેરા દેશ બદલ રહા હૈ...

હવે વાત કરીએ ફિલ્મોની. હિન્દી ફિલ્મ મેકરો પાસે અમુક સક્સેસ ફોર્મ્યુલા હાથ લાગી ગઈ છે, જેનાથી ફિલ્મોને આસાનીથી એક-બે-ત્રણ ખોખાં સુધી પહોંચાડી શકાય છે. જેમ કે, એકાદું હોટ-સેક્સી આઈટમ સોંગ જરૂર વગરનું ઉમેરી દેવું અને અલગ અલગ એકટરો પાસે નાના-નાના કેમિયા કરાવવા, એમાં આ એક ફોર્મ્યુલાને પણ ઉમેરી શકાય કે, ગમે એમ કરીને, મારી મચડીને પરાણે ‘દેશભક્તિ’નો મસાલો તડકા મારીને ઉમેરી દેવો!

એક સમય એવો હતો કે, માત્ર અને માત્ર દેશભક્તિને જ ટાર્ગેટ કરીને ફિલ્મો બનતી. જેમાં લવસ્ટોરી કે અન્ય કોઈ ડ્રામા હોય, તોય એને પેરેરલ છેક સુધી ‘દેશ’ ચાલતો હોય. એટલે થીએટરમાંથી બહાર નીકળતી વખતે એમ થતું કે, “દેશ માટે રૂપિયા ખર્ચ્યા”. સન્ની દેઓલની ફિલ્મો આમાં ટોપ પર છે. ‘BORDER’, ‘GADAR’, ‘INDIAN’, અને ‘HEROES’ જેવી ઘણી ફિલ્મો આપી સન્ની પાજીએ. ‘A WEDNESDAY’ એક એવી ફિલ્મ છે, જેમાં વગર રાષ્ટ્રધ્વજ બતાવ્યે કે વગર ‘જન-ગણ-મન’ વગાડ્યે દેશભક્તિ છલકાતી દેખાય છે! આમિરની ‘LAGAAN’, ‘FANNA’ અને ‘RANG DE BASANTI’; અક્ષયની તાજેતરની કહી શકાય એવી ‘HOLIDAY’, ‘GABBAR IS BACK’, ‘BABY’ અને ‘AIRLIFT’; અજયની ‘ZAMEEN’ અને ‘LOC KARGIL’ તથા શાહરુખની ‘SWADES’ અને ‘CHAK DE! INDIA’ પણ એવી જ ફિલ્મો છે, જેમાં છેક સુધી દેશભક્તિનો એસેન્સ જળવાઈ રહે છે.

પણ હવેની અમુક ફિલ્મો એવી હોય છે, જેમાં સ્ટોરીમાં સાઈડસ્ટોરી તરીકે 'પેટ્રીઓટીઝમ' ઉમેરી દેવાય છે. જેમ કે, 'HAPPY NEW YEAR'ની ચવાઈ ગયેલી સ્ટોરીમાં 'ટીમ ઇન્ડિયા'નું તત્વ ઉમેરી 'ઇન્ડિયાવાલે' સોંગ ઉમેરેલું. 'RUSTOM'માં એક વાહિયાત સસ્પેન્સ પર આખી ફિલ્મ ટકેલી, એ સસ્પેન્સ પણ દેશપ્રેમ અને ગદારીનું જ હતું; બાકી તો હસબન્ડ-વાઈફ વચ્ચેની 'ચીટીંગ-સ્ટોરી' જ ફિલ્મનો બેઝ હતી. ગયા વર્ષે આવેલી જોહન અને વરુણ ધવનની 'DHISHOOM'માં તો ક્રિકેટરના નામે દેશભક્તિ ઉમેરેલી. 'M.S.DHONI-THE UNTOLD STORY' માં પણ એવું જ હતું. લાસ્ટમાં ધોનીની સ્ટાઈલમાં સુશાંતે મારેલી સિક્સે આસાનીથી કરોડો રૂપિયાની આવક વધારી દીધી; બાકી ફિલ્મ તો ધોનીનાં 'સેલ્ફ-માર્કેટિંગ' પર જ હતી.

જમાનો 'શોર્ટ્સ' અને 'ક્લિપ્સ'નો જ છે ને...! ઓનલાઈન ઇઝી શોપિંગ અને બુકિંગ, શોર્ટ કપડાં, માઈક્રોફિક્શન વાર્તાઓ અને 'NEWS IN 60 WORDS'ની સાથેસાથે શોર્ટ-ફિલ્મોનો પણ કેઝ આવ્યો છે. આ ફિલ્મોનો એક ફાયદો એ છે કે, ફિલ્મની લંબાઈ વધારવા માટે, સ્ટોરીને કારણ વગર લાંબી ખેંચી નથી હોતી અને સ્ટોરી ક્યાંય ડાઈવર્ટ થયેલી નથી લાગતી. એટલે દેશભક્તિને રીલેટેડ ફિલ્મોમાં તમને એક્સ્ટ્રા મસાલો ઉમેરેલો ના જોવા મળે, પણ જરૂરી મસાલો ઉમેરેલો હોય. એટલે ટેસ્ટ પણ આવે અને એસીડીટી પણ ના થાય!

બસો-પાંચસો રૂપિયા આપીને મલ્ટીપ્લેક્સમાં આવી ફિલ્મો જોવી, એના કરતાં ઘરબેઠાં જ સારી-સારી શોર્ટ-ફિલ્મો યુટ્યુબમાં જોઈ લેવી સારી. હવે તો ઇન્ટરનેટ પણ સસ્તું થઈ ગયું છે. જેમની કિએટીવીટી પર માન થઈ આવે, એવી ઘણી યુટ્યુબ ચેનલો છે, જેમને સબસ્ક્રાઇબ કરી રાખવી. આ ચેનલો થોડા-થોડા ટાઈમે 'ક્વાલીટી'વાળા કહી શકાય, એવા શોર્ટ-મુવીઝના સ્વરૂપમાં વિડિઓ પોસ્ટ કરતી રહે છે. એમાં તમને કોઈ પણ ફેસ્ટીવલ કે ઓકેશનને અનુરૂપ ફિલ્મો જોવા મળશે. રૂપિયા અને ટાઈમ બચવાની સાથે-સાથે 'આર્ટ' પણ દેખાશે. આ ફિલ્મો આપણા પર 'સારી' ઈમ્પેક્ટ પાડે એવી હોય છે. 'POCKET FILMS', 'TERRIBLY TINY TALKIES', 'V SEVEN PICTURES', અને 'LARGE SHORT FILMS' - આ ચાર ચેનલો મારા ધ્યાનમાં આવી છે. આ ચેનલોએ બહાર પાડેલી શોર્ટ-મુવીઝની સ્ટોરીલાઈન એટલી મજબૂત હોય છે કે, બોલીવૂડની ફિલ્મો એની સામે ક્યાંય દૂર ફેંકાઈ જાય.

ફિલ્મમાં એકાદ વાર 'જન-ગણ-મન' વગાડી દેવાનું, એકાદ વાર 'વંદે માતરમ'ના નારા બોલાવી દેવાના, ઇન્ડિયાની ખોટેખોટી ડંકાશ મારતા ડાયલોગ્સ બોલાવીને ઓડીયન્સના કોલર ઊંચા કરવી દેવાના અને એકાદવાર રાષ્ટ્રધ્વજ લહેરાતો બતાવી દેવાનો. બોલીવૂડ ફિલ્મો મેકરો જ્યારે સ્ટોરી નબળી હોય ત્યારે આ રીતે જ 'દેશભક્તિ'નું 'ડબલ ચીઝ' પાથરી દે છે ને ઓડીયન્સને બેવફૂફ બનાવે છે. જોકે એની ક્યાં જરૂર છે. આપણે તો પહેલેથી જ....

PACK UP :

ટ્રેન્ડ બદલાયો છે.

હવે તો કપિલ શર્માના શોમાં પ્રમોશન માટે 'ના' જાવ, તો જ ફિલ્મ 'હીટ' જાય છે.

વિચાર-વંટોળ

રાજુલા શાહ

રાધા-કૃષ્ણ સંવાદ

“બસ, જવું જ છે?” રાધાએ ફરીથી પૂછ્યું.

હજુ તો જાણે અકુર હમણાં જ કૃષ્ણને લઈ જવા આવ્યા જ હતાં અને કૃષ્ણ પણ બધું જ છોડીને એમની સાથે જવા તૈયાર થઈ ગયા હતા. રાધાને હજુ પણ એના કાન પર વિશ્વાસ આવતો ન હતો.

કૃષ્ણ?

મને છોડીને?! ગોકુળને છોડીને?! જઈ શકે?! ના જ જઈ શકે એમ. એમ શેનો જાય?!

એના મનનાં વિચારો હજુ પણ એનો કેડો મુકતા ન હતા. કૃષ્ણએ આવીને ખુદ એને કહ્યું હતું એના જાવા વિશે તો પણ.

એને ખુદ કા'નાની વાત પર પણ ભરોસો બેસતો ન હતો. અને બેસે પણ શું કામ? એમ થોડું કોઈ આટલું નિકટનું વ્યક્તિ અચાનક છોડીને ચાલ્યું જાય? ના જ જાય..!

એને રહી રહીને એના ને એના(!?) કાના વચ્ચેના સંવાદો યાદ આવી રહ્યાં હતા.

“બસ, જવું જ છે?” પહેલીવાર કશો જ જવાબ ન આપતા રાધાએ કૃષ્ણને ફરીથી પૂછ્યું હતું.

“હા, રાધા. જવું જ પડશે મારે મથુરા.” કૃષ્ણએ ખુબ જ સંયતથી પણ ભારે અવાજે કહ્યું હતું.

રાધા અવિશ્વાસભરી આંખે કાન્હા સામુ જોઈ રહી હતી. કેટકેટલું કહેવાનું, પુછવાનું એણે નક્કી કરી રાખ્યું હતું પણ એક શબ્દ

પણ અત્યારે એના મોંમાથી નીકળતો ન હતો. એની પહોળી થઈ ગયેલી આંખમાથી ટપટપ આંસુ પડવાનાં પાછા ચાલુ થઈ ગયા હતાં. કેટલુંયે કહેવું હતું એને.

“શા માટે?” માત્ર એટલું જ બોલી શકી રાધા.

કૃષ્ણ કંઈ જ જવાબ આપ્યા વગર ચુપચાપ રાધાની આંખોમા જોઈ રહ્યાં હતા. રાધાની પીડાભરી, આહત આંખો એમનાથી સહન ન થાતી હોય એમ માત્ર “હા” કહીને આડું જોઈ ગયા. રાધાએ એને ખભેથી પકડીને હલબલાવી નાખ્યાં.

“શા માટે કાન્હા, શા માટે જવું પડે? શું ઓછું આવ્યું તને અહીં? શું ખોટ પડી તને મારા પ્રેમમા? યશોદામા ના પ્રેમમા? આખા ગોકુળના પ્રેમમા?”

કૃષ્ણ હળવેકથી રાધાના બન્ને હાથ પકડીને બોલ્યા,

“ના રાધા, કશું જ ઓછું નથી આવ્યું મને અહીં. ખરેખર તો મે જેટલું માંચ્યું છે એનાથી કેટલાયે ગણું વધું આ ગોકુળની ભૂમિ પરથી મળ્યું છે...”

“તો શું કામ જાઈ છે છોડીને?” રાધાએ કૃષ્ણનું વાક્ય પુરુ જ ન થવા દીધું.

કૃષ્ણ પ્રેમાળ સ્મિત કરીને બોલ્યા.

“કર્તવ્ય... રાધા. મારું કર્તવ્ય મને બોલાવે છે. જે કર્તવ્યો પુરા કરવા માટે મે જન્મ લીધો છે એના માટે તો મારે જવું જ રહ્યું રાધા. ગોકુળની ભૂમિ સાથેના મારા ઋણાનુબંધો આજ પુરા થાય છે રાધા. મારે હવે જવું જ રહ્યું.”

“કર્તવ્ય?! ઋણાનુબંધો?! આવી અઘરી ભાષા તું ક્યારથી બોલવા લાગ્યો કાન્હા? કોણે નક્કી કર્યું કે તારા ઋણાનુબંધો પુરા થયા? તે?! તને કોણે હક આપ્યો ઋણાનુબંધોના નામે સંબંધોને તરછોડવાનો?” રાધાનો અવાજ ગુસ્સામાં ધીમે ધીમે ઊંચો થઈ રહ્યો હતો.

“તારું જીવન તારા કર્તવ્યો પાછળ જ સમર્પિત હતું તો તું શા માટે આવ્યો ગોકુળ? શા માટે આટલી માયા બાંધી તે બધા જોડે? મારી જોડે? મારું શું કાન્હા?! હું કેમ જીવી શકીશ તારા વગર?! તારા સ્નેહ વગર હું શ્વાસ પણ કેમ લઈ શકીશ કાન્હા?”

રાધાનો અવાજ તરડાઈ ગયો. એની આંખમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી.

“રાધે..”

કૃષ્ણ ખુબ જ માદવતાથી રાધાના આંસુ પોતાના ઉત્તરીયથી લુછતા બોલ્યાં.

“તું તો બધું સમજે છે ને રાધે. મારાથી પણ વધારે તું મને ઓળખે છે. તને યાદ છે કે એકવાર આપણે યમુના કાંઠે બેઠેલા ત્યારે તું રેતીની મુઠ્ઠી ભરી રહી હતી પણ તારી આંગળીઓ વચ્ચેથી રેતી સરીને વહી જાતી હતી. કેટલીક તરત જ, તો કેટલીક ધીમે ધીમે. ત્યારે હું હસેલો. અને મે તને કાંઈક કહ્યું હતું. યાદ છે તને...?”

રાધાને આજે પણ એ વાત અક્ષરશઃ યાદ હતી. અને જાણે કૃષ્ણની એ વાત દોહરાવતી હોય એમ સ્વગત બોલવા લાગી... “રાધા, આપણા જીવનની દરેક વ્યક્તિ આ રેતી જેમ જ હોય છે. દરેકને સમય આવ્યે સરી જવાનું હોય છે. આપણે એને પાસે રાખવાની યાહમાં જોરથી મુઠ્ઠી બંધ કરવા જઈએ છીએ પણ એનાથી તો વધુ ઝડપથી રેતી સરકી જાય છે. અને હથેળીમાં રહી જાય છે માત્ર ભીનાશ અને ખારાશ. આ સત્ય તું હંમેશા યાદ રાખજે રાધે...”

આજે છેક એને એ વાત અને એનો મર્મ ખુબ જ સારી રીતે સમજાઈ ગયા હતા. એને આજે સમજાયું હતું કે કૃષ્ણએ તો ક્યારેય પોતાની જાતને કોઈ સાથે બાંધી જ ન હતી. એ માત્ર જે-તે સમયમાં જ જીવ્યા છે. વર્તમાનમાં જ. એ ક્ષણે એ પોતે પુરી નિષ્ઠાથી જીવ્યા હતા પણ હા ભવિષ્યની કોઈ અપેક્ષા વગર. માત્ર એ જ ક્ષણમાં. અપેક્ષા તો એણે પોતે રાખી હતી. અને આજે એ કારણે જ આટલી વ્યથિત થઈ રહી હતી.

રાધાએ પોતાના હાથે પોતાની બન્ને આંખો લુછી નાખી. અને ઢિંકકુ પણ મક્કમ સ્મિત કરીને બોલી.

“હા કાન્હા. આજે મને સમજાય છે તારી દરેક વાતનો, તારા દરેક વર્તનનો અર્થ, સાચો અર્થ. આજે હું તને એક નવા જ આયામથી જોઈ રહી છું. જેમ તું તારી નિયતિનો સ્વીકાર કરે છે એમ આજે હું પણ મારી નિયતિને સ્વીકારું છું. તારા વગરની મારી નિયતિ. પણ હા કાન્હા, એક વાત યાદ રાખજે. તારા માટે ભલે આજે ઋણાનુબંધ પુરા થયા હોય પણ તારી સાથેનો મારો નાતો હજું પણ કાયમ છે મારા માટે. તારી વાંસળીના સુરો મારા મનો-મસ્તિષ્કમાં કાયમ છવાયેલાં રહેશે, દાયકાઓ સુધી અને યુગો સુધી. અને તારી સાથે મારી યાદ કાયમ રહેશે તારા હૃદયના કોઈ એક ખુણે. આપણે ક્યારેય મળીશું નહીં આજ પછી પણ આપણે આવનારી કેટલીયે સદીઓ સુધી છુટા નહીં પડી શકીએ એ મારું વચન છે. જા કૃષ્ણ, તને તારી કર્મભૂમિ મુબારક...”

બસ ત્યારથી જ રાધા અને કૃષ્ણનું નામ જોડે જ લેવાય છે.

“રાધે-કૃષ્ણ... રાધે કૃષ્ણ...”

ગુલાબજળ

યાજ્ઞિક વધાસિયા

કહી શકતું ભલે ના કોઈ, આઝાદી અધૂરી છે,
તિરંગો બોલવાનો રોઈ, આઝાદી અધૂરી છે.

“ત્રીસ હજારનો જ સ્ટોક મોકલી દે લ્યા. વેચાય જશે. અત્યારે નહી વેચાય તો ક્યારે વેચાશે હેં?! સીઝન છે ભાઈ...”

“હા. પણ માલ પાછો નહી લઉં હો રાકેશભાઈ. અગાઉ જ કહી દઉં છું. પછી વધેલા માલનું જે કરવું હોય એ કરજો તમે. એ તમે જાણો...”

“હા એ તો હું જ કરું ને. તું બસ માલ મોકલાઈ દે.”

“પૈસા એડવાન્સમાં ટ્રાન્સફર કરાવો, એટલે મોકલાઈ દઉં.”

“હા. કરાવી દઉં છું. ને પાકું બીલ મોકલાવજે. આ જી.એસ.ટી-ઈ-એસ.ટી. ની હમણાંથી બહુ માથાફટ છે.”

“હા...” રાકેશભાઈએ એમની મોંઘી એસી કારમાંથી પાનની બહાર રોડ પર પિચકારી મારી.

ફોન મુકાઈ ગયો. સાંજ સુધીમાં તો બોક્સ ભરીને માલ આવી પણ ગયો. પૂરા ત્રીસ હજાર પ્લાસ્ટીકના ઝંડા. રાકેશભાઈ વિસ્તારના સીઝનેબલ વસ્તુઓના સૌથી મોટા વેપારી. કરોડોનું ટર્નઓવર. ઉતરાયણમાં પતંગ-દોરી, હોળીમાં રંગો, દિવાળીમાં ફટાકડાં ઉપરાંત નવરાત્રી, જન્માષ્ટમી અને ન્યુયરના ડેકોરેશનનો સામાન અને ફેન્ડશીપ-ડે અને વેલેન્ટાઈન-ડેમાં પણ જરૂરી બધી વસ્તુઓનું વિસ્તારનું સૌથી મોટું સરનામું એટલે રાકેશભાઈનું ‘ઓલ ઇન વન’ ગોડાઉન. વર્ષોથી એવો જમાવેલો ધંધો, કે નાના-નાના વેપારીઓને તો ટકવા જ ના દે.

ચૌદમી ઓગસ્ટે તો સવારથી જ ભીડ થઈ ગઈ ગોડાઉનમાં. ત્રણ સ્ફૂલવાળા અગાઉ ઓર્ડર આપીને તૈયાર કરાવેલા મોટા કાપડના ત્રિરંગા લઈ ગયા. ફંક્શન માટે શર્ટ પર લગાવાય એવા પિનવાળા નાના-નાના મેટલના ત્રિરંગા, હાથમાં પહેરવાના પટ્ટીવાળા બ્રેસલેટ, ગાડીમાં લગાડવાના સ્ટીકર, ટીશર્ટ અને ટોપીઓ. એમાંય આ વખતે તો સાથેસાથે જન્માષ્ટમી પણ. એટલે એના ડેકોરેશન માટેનો સામાન લેવાવાળા પણ દુકાનોમાં ભીડ કરતા હતા. સ્ટાફ ખૂટી પડ્યો, એટલા ગ્રાહકો આવી રહ્યા હતા.

પંદરમી ઓગસ્ટે સિગ્નલ પર પ્લાસ્ટીકના ઝંડા વેચતા નાના-નાના છોકરાઓ પણ આવવા લાગ્યા. મોટાભાગનાની ઉંમર આઠથી દસ વર્ષની. કાઉન્ટર પર રાકેશભાઈ જ બેસતા. આવા છોકરાઓ પાસેથી પૈસા લઈને માલ આપીને ત્યાંથી જ ભગાવી દેતા. આ બધા છોકરાઓ જોવામાં સરખા જ લાગે. ભૂખ્યા પેટને લીધે ઉદાસ મોઢું, લઘરવઘર કપડાં અને તૂટેલા ચપ્પલ. બસ આ જ બધાનો કોમન દેખાવ.

“સાબ... ઝંડા જોઈ છે. તીનસો રૂપિયાના...” કાઉન્ટર પર રાકેશભાઈને લાખોની ભીડમાં સહેલાઈથી ઓગાળી શકાય એવા દેખાવવાળા આઠેક વર્ષના છોકરાએ પૂછ્યું. નામ એનું પતીયો. એ ક્યારેય સ્કૂલ ગયો નથી ને એને લખતા કે વાંચતા પણ નથી આવડતું. પણ એને કોઈક થોડું ‘ભણેલા’ એના જેવા જ છોકરાએ કીધેલું છે કે, ત્રણસો રૂપિયાના ઝંડા લઈને એક ઝંડો પાંચ રૂપિયાનો વેચીએ, તો બધા ઝંડા વેચે, છસો રૂપિયા વધે. ખચ્ચાં હોય એના કરતા ડબલ તો વધી પડે...” પણ એ તો જ્યારે એ ભાવમાં વેચાય ત્યારે ને. આપણી જેવા લોકો આવા છોકરાઓ પાસેથી આમાં પણ ભાવ કરાવીએ છીએ અને ‘ફિક્સ’ભાવોવાળા મોટા ‘ડાયનોસોર’ શોપિંગ મોલમાં તો આસાનીથી ક્રેડીટ કાર્ડ સ્વાઇપ કરાવી લઈએ છીએ.

“લાવ રૂપિયા...”

“પૈસા તો નથી સાબ...”

“(ગાળ)... તો શું અહિયાં મારી જાનમાં આવ્યો છે? હદ અહીંથી...” (ગાળ) આવા લોકોને લીધે જ દેશ આગળ નહીં આવતો. સાલ્લો ધંધાના ટાઈમે ખોટી કરતો... (ગાળ)”

રાકેશભાઈએ એને ભગાડી મૂક્યો. બીજા દિવસે બધી દુકાનો બંધ રહેવાની હતી. પણ રાકેશભાઈએ એમના ગોડાઉનની આગળના ભાગમાં ધ્વજવંદનના કાર્યક્રમનું અને જન્માષ્ટમી હોવાથી કૃષ્ણપૂજાનું પણ આયોજન કરાવેલું. મિત્રોને પણ ઈન્વાઈટ કરેલા. આ બાજુ ખાધા-પીધા વગરનો પતીયો આખો દિવસ રખડ્યો. પણ ઉધારીમાં કોઈએ એને ‘માલ’ આપ્યો નહીં. બીજે દિવસે સવારે ત્યાંથી નીકળેલી હોર્ડિંગ્સ લગાવેલી એક જમ્બો રીક્ષામાં વાગી રહેલા દેશભક્તિના ગીતો સાંભળીને પતીયો જબકીને જાગી ગયો. એણે રોડની સાઈડમાં રહેલા એક પબ્લિક-નળના પાણીથી મોઢું ધોયું. કકડીને ભૂખ લાગી હતી. પણ ખાવું શું? પૈસા તો હતા નહીં.

રોડ પર ચાલતો ચાલતો એ ચાની એક નાની દુકાન પર પહોંચ્યો. કાઉન્ટર પર બેઠેલા ચાલીસેક વર્ષના ટોપીવાળા ભાઈને એણે પૂછ્યું, “સાબ... કામ જોઈ છે...”

“તેરે જેસે કો અગર હું કામ પર રાખીસ, તો મેરે કો ઇસ દુકાન બંધ કર કે જેલ મેં જાના પડેગા ભાઈ... વરના ઉસ લુખ્ખે પુલીસો કો હપ્તા દેના પડેગા. મેરે કો દોનો મેં સે કુછ નહીં પરવડતા હૈ...”

“પર સાબ. બહુ ભૂખ લાગી છે. કામ કરીશ, તો ખાને કા હો જાયેગા...” પતીયાએ દુકાનવાળા અસલમભાઈની ‘ગુજરાતી મુસલમાની’ ભાષા પ્રમાણે પોતાની ભાષા બદલવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

“જો છોકરા. મેં તને કામ પર તો નહીં રખ સકતા, ને રોજ મુફ્તમાં ખાવાનું પણ નહીં આપી સકું. પર અંદર આ જા. ટેબલ પર બેઠ. અભી તો પેટ ભર કે ખા લે...”

અચકાતા અચકાતા પતીયો અંદર ગયો. અસલમભાઈએ એના માબાપ વિષે કંઈ ના પૂછ્યું. કેમ કે મોટાભાગના આવા કિસ્સાની જેમ અહિયાં પણ બાપ હશે તોય દારૂડિયો હશે અને મા ભીખ માંગતી હશે અથવા તો ઘરઘરના કામ કરતી હશે, એવી અસલમભાઈને સામાન્ય જાણકારી હતી.

પતીયો ત્યાંથી નીકળી ગયો. એણે રસ્તામાં ધૂળમાં પડેલો એક પ્લાસ્ટિકનો ઝંડો જોયો. એણે એના ફાટેલા શર્ટથી એના પરની શક્ય એટલી માટી સાફ કરી અને એની તૂટેલી દાંડીને લાકડાની સળકડીથી સાંધી.

“સાબ. તમે મેરે કો ખાને કો દિયા ના. એ મેરી ઔર સે તમને નાનો તોફો...”

આ ઝંડો ભલે પ્લાસ્ટિકનો, ઝાંખો પડી ગયેલો, સાંધેલો હતો; છતાં પણ રાકેશભાઈના ગોડાઉનની બહાર ફરકાવેલા ‘છ બાય ચાર’ નાં રાષ્ટ્રધ્વજ કરતા આ ત્રિરંગો વધુ ચમકી રહ્યો હતો. અસલમભાઈએ એ ઝંડો દુકાનના શટર પર લગાવ્યો. જાણે આખો દેશ એને સલામી આપી રહ્યો હતો.

પેલી હોર્ડિંગ્સ લગાવેલી રીક્ષા ફરીથી ત્યાંથી પસાર થઈ. એમાં વાગી રહેલા ગીતના શબ્દો અસલમભાઈના કાને પડ્યાં,

“હે પ્રીત જહાં કી રીત સદા,
મૈ ગીત વહી કે ગાતા હું,
ભારત કા રહેનેવાલા હું,
ભારત કી બાત સુનાતા હું.”

SHUT DOWN :

એક રોટી ના દે સકા કોઈ ઉસ માસૂમ કો; પર વો તસ્વીર લાખો મેં બિક ગયી,
જિસમેં રોટી કે બિના વો માસૂમ ઉદાસ બૈઠા થા...

(શીર્ષકપંક્તિ : અશોક ચાવડા ‘બેદિલ’)

Catalyst

અનંત ગોહિલ

“IF LIBERTY MEANS ANYTHING AT ALL, IT MEANS THE RIGHT TO TELL PEOPLE WHAT THEY DO NOT WANT TO HEAR.”

- GEORGE ORWELL

આપણી આજુબાજુ એવા ઘણા લોકો રહે છે જેમનું કામ બસ કોઈને કોઈ મુદ્દાને લઈને ઉદ્દાપોહ મચાવવાનું જ હોય, ભલે પછી એ મુદ્દા વિષે એમને આછી-પાતળી અને વધુમાં કહીએ તો નહિવત્ ખબર હોય! તાજેતરમાં આવેલું જી.એસ.ટી. નું જ ઉદ્દાહરણ જોઈ લો ને, મોટાભાગના લોકો કંઈ પણ સમજ્યા કે એના વિષે જાણ્યા વગર બસ હડતાલ પર ઉતરી ગયા, એના આવવાથી થતા ગેરફાયદાની વાતો કરવા લાગ્યા પણ, આપણે સૌ એ જોયું એમ જી.એસ.ટી. લાગુ પડ્યા પછીથી પણ મિડલ-ક્લાસને કોઈ વધુ ફર્ક પડ્યો હોય એવું લાગતું નથી અને એના લીધે કોઈએ આત્મહત્યા કરી હોય એવું પણ જાણમાં નથી.

આપણને સ્વતંત્ર થયે અડધી સદીથી પણ વધુનો સમય વીતી ગયો છે. આપણે ખુબ જ ધૂમધામથી આપણો સ્વાતંત્ર્ય-દિન ઉજવીએ છીએ, તિરંગાને સલામી આપીએ છીએ, એ એક કે બે દિવસ પૂરતા પ્લાસ્ટીકના ટેમ્પરરી તિરંગા પણ આપણા વાહનમાં લગાવીએ છીએ, કોઈ નેતાનું દેશભક્તિ ઉપરનું પ્રવચન પણ સાંભળીએ છીએ અને દેશભક્તિ ઉપરની એકાદ-બે ફિલ્મો પણ જોઈ જ કાઢીએ છીએ, પણ શું ખરેખર આપણે સ્વતંત્ર છીએ ખરા? આપણા માનવીય અધિકારોનો ભંગ થાય ત્યારે આપણને આઝાદ છીએ એવી લાગણી આવીને દેશ સામે બળવો પોકારવાની સ્વતંત્રતા છે એવું યાદ આવે છે પણ, જ્યારે દેશને આપણી જરૂર હોય ત્યારે એ કામ ‘મારું’ નથી, એવું સમજીને ભારતમાં રહેતા લોકોને પોતે ‘સ્વતંત્ર’ છે એવો કહેવાનો કોઈ જ હક નથી બનતો.

આવા ‘ચૌદશીયા’ અને ‘ટાંટિયાખેચું’ લોકો પાર વગરના છે ભારતમાં! કોઈ એક ઓફિસમાં કોઈ ભાઈએ નવુંનવું જોઈન કર્યું હશે, મહિના-બે મહિના જેટલો સમય વીત્યો હશે, એટલે સ્વાભાવિક રીતે જ બધા સાથે સારી ઓળખાણ થઈ ગઈ હતી, હવે એક દિવસ બન્યું એવું કે એ ભાઈથી નીચી પોસ્ટ પર પણ, ઘણા લાંબા સમયથી એ ઓફિસમાં કાર્યરત એવા બીજા કર્મચારી સાથે એમને સહેજ ઝઘડો થઈ ગયો, વાત સામાન્ય જ હતી પણ વાત-વાતમાં એ નીચી પોસ્ટ પર રહેલા કર્મચારીને એમ કહી દીધું કે, “આવી ઉંચી ઉંચી વાતો કરવાવાળા તો અહિયાં કેટલાય આવી ગયા!”, બસ અહીં વાત અધુરી મુકીએ અને આ જ વાતથી આગળ વધીએ કે આપણામાંથી કેટલાય એવા હશે જેને આ વાત જીંદગીમાં ઓછામાં ઓછી એક વાર તો ચોક્કસપણે સાંભળી હશે કે તારા જેવા તો અહિયાં કેટલાય આવી ગયા.

આવા માણસો કોઈ એક જ પોસ્ટ ઉપર વર્ષોથી ટક્યા હોય છે, અને એટલું જ નહિ એમનો પ્રોગ્રેસ 'ઝીરો' જ રહે છે, ના પ્લસમાં કે ના માઈનસમાં! આવા લોકોનું કામ એટલું જ કે બીજા કોઈ સામે પોતે આટઆટલા વર્ષોથી એકની એક જગ્યાએ છે એની બડાઈઓ મારવી અને સીનીયોરીટીના નામે કોઈને કોઈનો કામલક્ષી કે બીજા કોઈપણ કારણોસર ફાયદો ઉઠાવવો અને જો કોઈ સામે બોલવા જાય તો ફરીથી એ જ રામબાણ સૂત્ર, "તારા જેવા તો કેટલાય આવી ગયા.." પણ જ્યારે આવા લોકોની સામે બોલનારા કોઈ આવે છે અને એમને ખબર પડી જાય કે આની સામે બોલ્યા જેવું નથી ત્યારે એક ગંદી રમત શરૂ થાય છે અને એ છે, સામ-દામ-દંડ-ભેદથી એ સાચા માણસને ફસાવવો. બસ, આવી જ કંઈક કેટલી વાતો આપણી આજુબાજુ બનતી જ રહે છે, ક્યારેક આપણી સાથે તો ક્યારેક આપણી આસપાસના વર્તુળમાં, અને આપણે આજ વસ્તુથી આઝાદ થવાનું છે, જ્યાં હજુ સુધી આપણે ગુલામ જ છીએ.

બીજી કોઈ વાતથી આપણે ગુલામ હોઈએ તો એ છે, 'ટ્રેન્ડની ગુલામી'..! તાજેતરમાં થયેલા એક સર્વે મુજબ, 'સેલ્ફી'થી થનારા મૃત્યુમાં ભારત સમગ્ર વિશ્વમાં ૬૦% સાથે અગ્રેસર છે. માત્ર એક ફોટા માટે જીવ આપી દેવામાં ભારતીય લોકો એક સેકન્ડ પણ નથી વિચારતા, જબરું કહેવાય ને! કોઈ એક વ્યક્તિ પાસે કોઈ નવું ટેકનોલોજીકલ ટૂલ આવ્યું એટલે આપણે પણ એ લાવવું એવી જીદના ગુલામ તો આપણે વર્ષોથી થતા આવ્યા છીએ. કોઈ હીરોએ એની ફિલ્મના પાત્રની માંગ મુજબ વાળ સોનેરી કરાવ્યા કે અલકમલક પ્રકારની દાઢી સેટ કરાવી, બસ વાત પૂરી! એવી સ્ટાઈલ' કરવાવાળા લોકોનો રાફડો ફાટી નીકળશે, અહીં શોખથી વધુ દેખાદેખી શબ્દ વાપરવો ઉચિત રહેશે!

અને છેલ્લે વાત છે રાજકારણની, જ્યાં 'ભારત-ઇન્ડિયા-હિન્દુસ્તાન' ગુલામ જ છે, કદાચ આપણો દેશ કોઈ 'વ્યક્તિ' હોત તો જરૂર વિચારત કે, મારા જ હિત માટે આ રાજકારણીઓ બેસીને પોતાનું 'ભલું' કરે છે, પણ મારું તો અંતે "અહિત" જ થાય છે. મારા માથે લોહીનું તિલક કરનારા અસંખ્ય લોકો ન્યોછાવર થઇ ગયા, પણ આ લોકોને જોઈને મને 'શરમ' આવે છે, કોઈ ખુરશી મેળવવા માટે શું નું શું કરી નાખવા તૈયાર છે, પણ વરસાદથી થયેલા વિઘ્નમાં લોકોને શું મુશ્કેલી પડી રહી છે, લોકો શું હાલાકી ભોગવી રહ્યા છે એના માટે કોઈને સમય નથી. કદાચ હું 'આઝાદ' થવાને લાયક જ નહોતો. હું આઝાદ ના થયો હોત તો મને એક વાતની તો નિરાંત હોત કે મારા 'પુત્રો'માં હજુ સંપ છે. એ લોકો ખરાબની સામે લડવા સક્ષમ છે. એમની અંદરની 'જવાબ' હજુ પ્રજ્વલિત છે.

ખેર, આપણને જરૂર છે એક, 'વિચાર-ક્રાંતિ'ની..! આપણને લગતી નાની-મોટી વાતોનું પણ આપણે સારું-ખોટું વિચારી શકીએ છીએ, તો શું આ દેશ આપણો નથી? એના માટે આપણી ફરજ પહેલા આવે કે નહીં? શું માત્ર સ્વાતંત્ર્ય દિવસ રજા માટે જ ઉજવવાનો કે પછી જે દેશ એ આપણને મોટા કર્યા એના માટે આપણે કંઈ કરી છૂટવું એવી ભાવના હૃદયમાં રાખવી. કોઈ ખરાબ કામ કરતા પહેલા એક વિચાર એવો કરી લેવો કે "શું આનાથી મારો દેશ આગળ વધશે?" બસ પછી જે જવાબ આપે તમારું હૃદય એ મુજબ કરીશું ને તો પણ આપણા દેશને આગળ વધતા કોઈ નહીં અટકાવી શકે!

જય હિન્દ!

આફ્ટર-શોક

કુછ બાત હૈ કે હસ્તી મિટતી નહીં હમારી,
સદિયો રહા હૈ દુશ્મન દૌરે-એ-જહાં હમારા.
સારે જહાં સે અચ્છા, હિન્દોસ્તાં હમારા,
હમ બુલબુલે હૈ ઇસકી યેં ગુલસિતા હમારા.

મોહમ્મદ ઇકબાલ

‘પંખ’ની
ઉડાનમાં
સહભાગી પાંખો
યાજ્ઞિક વધાસિયા
મનોરી શાહ
અનંત ગોહિલ
વિરલ જોશી
કેયુર દુધાત

સહૃદય આભાર
પારુલ ખખ્ખર
કિશોર વ્યાસ
નિકેતા વ્યાસ
મીરા જોશી
રાજુલા શાહ
અર્પિત કાસ્તા

અમારી સાથે ઉડવાના આકાશી માર્ગો

 pankhemmagazine@gmail.com

 <http://www.facebook.com/pankhemmagazine>

 +44 7721958498

 https://twitter.com/pankh_emagazine

 <https://www.youtube.com/channel/UCakmCpwf4oF2ZICI-YPIVDg>

پہلو

